

Mercat municipal a l'interior de l'església de Santa Maria

INTRODUCCIÓ.

DOBLEMENT REPRESALIATS, I OBLIDATS

ROSER GRAU I LLUCIÀ
CARME PALMÉS I MORDILLO

Les pàgines que segueixen contenen diversos articles sobre algunes persones d'Igualada que, abans de la Guerra Civil, eren ben conegudes a la ciutat. Els hem escrit per propiciar una mirada als fets i conseqüències del conflicte bèl·lic que vagi més enllà de les adscripcions a un o altre bàndol, i també per reivindicar per primera vegada el seu record públic i social. I és que, de la mateixa manera que havien estat persones públicament conegudes, un cop acabada la guerra van caure en l'oblit, i mai més, ni tan sols després d'assolida i consolidada la democràcia, no se n'ha parlat més ni s'ha deixat constància de qui eren, què havien fet i què va succeir-los. Creiem que parlar d'ells i dels fets que els van portar a la mort, a la condemna o a la supervivència lluny de casa seva, és necessari per tal de treure'ls per sempre més d'aquest oblit a què va condemnar-los a tots la història del nostre país.

Els qui vivien els fets previs a la Guerra Civil, poc s'imaginaven abans que aquesta comencés que serien protagonistes d'una sèrie de successos que marcarien definitivament la seva vida i també la dels qui vindrien al seu darrere. La guerra va interrompre els seus anhels i els va portar a un trencament, moltes vegades amb tot, amb la família, amb la societat, amb el país i també amb el que havien somiat. Després van venir temps difícils i llargs, plens de silenci, de por, d'obscuritat i d'inseguretat: no hi havia espai per parlar del que havia succeït.

Van haver de passar molts anys perquè les generacions posteriors poguéssim anar cercant i

conèixer la veritat, coneixement que ens ha portat a descobrir fets i accions que no ens imaginàvem i que, per la seva proximitat, prenen una significació més trista encara... Aquests descobriments mereixen ser coneguts perquè, a més de ser episodis d'unes vides particulars, exemplifiquen molt bé la nostra història local i nacional.

Val la pena aportar nova llum als fets que van passar fa tant de temps? Nosaltres ho veiem com un «deure de memòria» i de normalització democràtica.

Hem trigat un any a escriure aquests articles i en fa ja quatre que teníem intenció de publicar-los algun dia. Per què hem tardat i dubtat? Ens hem preguntat moltes vegades si era oportú, a més a més de ser necessari. Per molt que els sentits crític, cívic i comú ens diguin que sí, que per descomptat, tenim també la certesa que no deixarà indiferent la comunitat local, i per això volíem fer-ho sense que ens dominessin les nostres emocions i interpretacions. Aquesta publicació és factible ara que ja hem acabat i arrodonit les nostres consultes, recerques i investigacions, i és lícita en tant que trobem així la manera de recuperar per a la història escrita el testimoni oblidat d'aquestes quatre persones doblement represaliades. Persones igualadines que van actuar i prendre partit i que, de resultes d'això, van ser castigades, van tenir por, van patir i van morir, i que han estat intencionadament menyspreades, ignorades i oblidades després d'aquells fets, perquè no eren símbols ni representants de manera específica de cap bandera.

Tot i que socialment hi ha un alt grau de consens en el sentit que ara ja s'ha de poder parlar amb serenitat de la Guerra Civil, i que la llei de la Memòria Històrica legisla i crea jurisprudència en aquest àmbit, és fàcil sentir a dir –i no sols en l'àmbit local, però en aquest més que no pas en d'altres– que «d'això encara no se n'ha de parlar, perquè pot obrir ferides». Nosaltres creiem i sentim que presentar documents que són la prova d'uns fets no ha d'implicar obrir ferides, ans al contrari, ha de servir per tancar-les, posar les coses al seu lloc i evitar que el que ja està escrit esdevingui la història oficial, quan tenim confirmació oral i documental, i l'evidència i la certesa, que la història real encara està per escriure i publicar.

És només amb les històries reals que entenem les coses. La Guerra Civil no la podem liquidar amb un que «no torni a passar mai més», amb la repetida frase «que a totes bandes hi va haver de tot», o amb la identificació de bons o dolents. Tampoc no la podem aparcar en llibres o tractats que detallen les estadístiques de morts, els moviments dels fronts, els noms dels militars o governants que ja tothom coneix.

ELS ARTICLES

Josep Morera i Miserachs, Joan Lluçà i Martí, Lluís Roset i Vilanova i Pau Palmés i Colom són els protagonistes d'aquests articles. El seu és un perfil d'home catalanista militant, tot i que estaven adscrits a diferents partits polítics (Esquerra Republicana de Catalunya, la Lliga Catalana i Acció Catalana). Eren membres de les entitats igualadines del moment i van pagar amb la seva vida el seu posicionament, com moltes altres persones en aquells moments: aquest és un petit homenatge a ells i a tots els qui quedaran en l'anonimat per sempre.

Josep Morera i Miserachs ens va interessar quan el seu fill, el músic Manuel Morera i Castells, en preguntar-li pel seu pare, va quedar callat, va dir

«el meu pare... misèries...» i es va posar a plorar. Va trigar dies a tenir l'ànim per parlar-ne, i el que va explicar no ho vam trobar documentat enlloc. Al cap de molt de temps, la seva neboda Teresa Morera i Arolas ens va fer a mans el dietari que va escriure el nostre protagonista entre el juliol i l'octubre de 1936, quan era l'alcalde d'Igualada. Aquesta Memòria, que pel seu interès com a document de la història local es presenta sencera en aquest número, és la que ens va fer adonar que cal matisar el que està escrit sobre aquest període a casa nostra, ja que allà apareix la figura de l'alcalde com a comparsa passiu de l'actuació violenta de les patrulles de control que van actuar a Igualada els primers mesos de la guerra. Les recerques següents van servir per documentar la seva persona i la seva condemna: juntament amb el testimoni oral del seu fill Manel, les actes de l'Ateneu Igualadí –de la junta del qual era membre– ens el van anar dibuixant millor; la premsa local anterior al 36 ens va dur a conèixer amb detall la seva activitat cívica; i, finalment, vam constatar la seva honorabilitat, posada en qüestió i obviada, en lloc de ser reconeguts els seus mèrits com caldria, a la llum de la investigació duta a terme sobre l'expedient del judici sumaríssim amb què va ser jutjat per la responsabilitat política que tenia.¹ L'article vol ser el complement al dietari que ell va deixar, per tal que el lector pugui tenir tots els elements de judici a l'abast.

De Joan Lluçà i Martí volíem capir el periple que va seguir al llarg de la guerra, sobretot entendre el com i el perquè de la seva mort com a presoner d'un batalló disciplinari de l'Exèrcit Republicà després de ser-ne nomenat tinent habilitat, i esbrinar com és que va seguir el mateix camí que els seus botxins en la retirada cap a la frontera francesa, el gener de 1939. Ni la troballa d'unes cartes (correspondència mantinguda pels

1. Roser Grau i Lluçà, *Diari d'un alcalde republicà, escrit a Igualada de juliol a octubre de 1936*, treball d'investigació-beca del Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 2007.

seus pares i altres familiars i protagonistes del que va succeir durant la guerra), ni alguns retalls de diari que la seva filla mai no havia vist abans, ni la recerca a la qual aquesta troballa ha donat curs, han estat suficients per aclarir de manera definitiva el lloc on va morir i les darreres circumstàncies que va viure. El primer pas de la investigació, després de la documentació epistolar, va ser consultar la denúncia feta per la seva esposa a la Causa General, la qual cosa ens va dur a noves cerques (localitzar documentació sobre les diferents etapes que va viure durant la guerra) i després vam reconstruir la seva biografia a partir de referències en la documentació local, ja que els escassos testimonis orals que ens n'havien parlat no permeten tenir una visió completa de quina era la seva personalitat i la seva significació política. Confrontant tot això amb la semblança que hi ha en el llibre d'Antoni Jorba i Soler, *Agonia d'una ciutat*, i l'anàlisi dels articles que va escriure al *Diari d'Igualada* l'any 1932, intuïm les raons que el van condemnar a morir. El com de tot això ho hem conegut exprimint la informació bibliogràfica sobre els camps de treball i batallons disciplinaris a la rereguarda de Catalunya, a partir de la qual hem entrevistat els testimonis vius o els seus descendents que apareixen en aquests treballs. Amb aquest testimoni volem recuperar les figures de persones d'idees conservadores que van patir la justícia revolucionària, que són moltes a Catalunya i dels quals, tot i la seva condició de «caiguts», mai no s'ha reparat la memòria.

Pel que fa a Lluís Roset i Vilanova, també van ser diferents testimonis orals els primers que ens en van parlar amb emoció: Joan Ribera, que havia estat company seu quan junts acudeixen a Pins del Vallès² i esdevenen monitors i instructors destinats a formar les lleves locals d'Igualada i Calaf, amb l'esperança de poder eludir el front; l'esposa

d'aquest, Serafina Mussons, amb qui compartien grup d'amics abans de la guerra; o Josep Albiol i Josep M. Gumà, que explicaven com de minyons els va inculcar l'esperit de superació, juntament amb el Dr. Joan Castells. El seu nebot, Lluís Roset, ens ha permès examinar la correspondència entre el seu pare Joan Roset i Vilanova, germà de Lluís, i els remitenters de les cartes de condol per la seva mort èpica al front –al qual no va renunciar d'anar tot i que tenia possibilitats de fer-ho–, així com també diverses fotografies. També Anna Puiggròs ens ha deixat consultar les fotografies que té de Palestra, entitat de la qual el seu pare i Lluís Roset eren membres, i ens ha explicat tot el que havia sentit a casa seva sobre el tema. Finalment, hem analitzat les actes de la junta de l'Ateneu Igualadí, de la qual va ser membre els anys 1937 i 1938, a partir de les cites sobre el salvament del patrimoni religiós de la comarca que figuren en els llibres que, sobre l'Ateneu Igualadí, va escriure Salvador Riba i Gumà. Tots els qui van conèixer Roset confirmen les descripcions que en el seu moment es van fer en les manifestacions de dol per la seva mort, lamenten que la dictadura franquista hagués impedit els homenatges que el seu record mereixeria i no entenen l'oblit i el desconeixement sobre la seva figura com a igualadí il·lustre. Així, doncs, hi ha unanimitat entre els qui encara ara poden donar-ne testimoni a l'hora de reivindicar la figura de Lluís Roset, per tal d'evitar-ne l'absència definitiva en la memòria col·lectiva.

Del darrer testimoni, Pau Palmés i Colom, coneixem bé la seva història gràcies a les entrevistes fetes al seu fill Pere Palmés i Martí per al llibre *Viure en temps de guerra* de la Biblioteca de la Memòria.³ Però mancava saber l'origen de la denúncia un cop acabada la guerra, cosa que la família desconeixia. La consulta a l'arxiu del Tribunal Militar va ser en aquest cas el punt de partida, complementat amb una altra documentació

2. Nom que va rebre Sant Cugat del Vallès durant la guerra, quan es van modificar els topònims que tenien referències religioses.

3. *Viure en temps de guerra: Igualada 1936-1939*. Igualada: Ajuntament, 2006, 129 p.

FOTO: ARXIU COMARCAL DE L'ANOIA - AFMI

consultada de premsa local d'abans de la guerra. La família ha aportat més documentació particular que ha permès ampliar l'anterior i constatar la seva entusiasta voluntat de servei a la ciutat tant des de l'Ateneu com en d'altres institucions com la Beneficència o l'Hospital. Una pràctica tan habitual en finalitzar la guerra com van ser les denúncies, i a la qual es van acollir molts per raó de revenges, enveges o altres múltiples causes, va ser la raó de la seva detenció i de la condemna posterior.

Hem pogut anar construint les històries de vida conservades com a font oral gràcies a algunes explicacions i respostes, i a alguns silencis, de persones de més de 90 anys, en les entrevistes que estem fent per fornir l'Arxiu de Fonts Orals de l'Anoia. Aquestes entrevistes ens han esperonat per aclarir dubtes o misteris guardats per les famílies

durant molt de temps, de vegades no explicitats o no gaire aclarits, de vegades permanentment ocultats fins que algú els destapa, amb l'esperança de trobar-hi respostes: amb molt d'esforç però també sense poder-ho evitar, nosaltres hem volgut revelar i hem fet aflorar les informacions sobre uns patiments que creiem que és la nostra obligació de compartir. En definitiva, pensem que, a partir dels nostres articles, es tindrà una informació rellevant que permetrà reflexionar amb més responsabilitat i equitat sobre la Guerra Civil a Igualada.

Sabem que a totes les famílies n'hi ha, de records d'aquests, sabem que no tothom hi té la mateixa afecció i interès, i que per això hi ha esdeveniments que no es coneixeran perquè el temps hi juga en contra, ja que ben aviat s'haurà perdut per sempre la pista que ens podria dur a tibar-ne

FOTO: ARXIU J. F. G. VILANOVA DEL CAMÍ

el fil. Tant de bo que aquestes pàgines motivin la consulta de documents, de cartes, d'imatges... que continuen guardades, i que ens serveixin per fer noves recerques i destapar més històries oblidades.

ROSER GRAU I LLUCIÀ (Igualada, 1957). Economista especialitzada en Sociologia, és professora d'ESADE. Ha realitzat entrevistes d'històries de vida per al banc audiovisual del Memorial Democràtic i actualment investiga les fosses comunes del Solsonès amb la secció d'història del Centre d'Estudis Lacetans. Coordina la realització d'entrevistes de CERCA, Grup de Recerca en Ciències Socials de la comarca de l'Anoia.

CARME PALMÉS I MORDILLO (Igualada, 1957). Mestre especialista en Ciències Socials, llicenciada en Pedagogia i logopeda. Treballa de logopeda al CREDA del Baix Llobregat. Col·labora en activitats de formació. És membre de CERCA, Grup de Recerca en Ciències Socials de la Comarca de l'Anoia.